

5. Кант И. Критика чистого разума. Москва : Наука, 1999. 655 с.
6. Медведев Н. Идеи Людвиг Витгенштейна в романе Айрис Мёрдок «Под сетью» URL : <https://vggu.academia.edu/NikitaMedvedev>
7. Мёрдок А. Собр. соч. : в 3-х т. Москва : Радуга, 1991. Т. 1. Под сетью. Колокол. 512 с.
8. Михальская Н. П. История английской литературы. Москва : Академия, 2007. 480 с.
9. Осипенко Е. А. Принципы игровой поэтики в романах А. Мёрдок 50–80-х годов : автореферат диссертации. СПб : Русь, 2004. 20 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-262-6-23>

В. МОЛОЦЬКИЙ, Р. ХРИСТІАНІНОВА
Запорізький національний університет

ЧАСТКИ ЯК УСКЛАДНЮВАЧІ СЕМАНТИКИ ПРЕДИКАТА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

В українській граматиці сьогодення актуальним залишається питання ролі часток у мові і мовленні. У традиційній граматиці часткам було надано статусу службових слів, натомість у сучасних мовознавчих студіях, базованих на принципах функційно-категорійної граматики, їх виведено за межі власне-слів та надано службового слівно-морфемного статусу й уналежнено до службових слів-морфем особливого типу, які спеціалізовані на вираженні двох комунікативних функцій – вирізненні теми і реми в актуальному членуванні речення та формуванні комунікативних типів речення за метою висловлення, а також наголошено на суто синтаксичному призначенні часток – обслуговувати сферу синтаксичного слова та сферу синтаксичної одиниці-конструкції – речення [1, с. 707]. Такий підхід до потрактування часток вважаємо загалом науково обґрунтованим і виваженим, але певний сумнів викликає обмеження функцій часток лише двома названими комунікативними функціями. Ці функції, на нашу думку, притаманні часткам, що обслуговують речення загалом. Ускладнення частками різних формально-

граматичних типів присудків [4, с. 186, 189, 191–192, 197] дає підстави передбачити, що обслуговуючи сферу синтаксичного слова, позбавлені самостійного лексичного значення частки не тільки ускладнюють його структуру, але й модифікують його семантику, так само як можуть модифікувати значення слова нові морфеми в його структурі (пор.: *рука* – *ручка* – *рученька*). Наукових праць, присвячених аналізу зміни семантики предиката за його ускладнення частками, ми не виявили, що й зумовлює актуальність пропонованої розвідки, метою якої є дослідження впливу часток, які формально ускладнюють прості дієслівні присудки, на зміну семантики відповідного предиката.

Аналіз фактичного матеріалу дає змогу виокремити кілька напрямів впливу часток-ускладнювачів простих дієслівних присудків у формально-граматичній структурі речення на семантику співвідносного з ними предиката: 1) породжують значення певної невідповідності поняття, вираженого предикатом загалом, і того, що позначає власне-дієслово; 2) диференціюють фази дії, вираженої власне-дієсловом; 3) указують на повторення дії, її типовість; 4) надають модального значення гіпотетичності.

Невідповідність поняття, вираженого предикатом, і того, що позначає власне-дієслово, спостерігаємо за ускладнення відповідного присудка частками *трохи не*, *мало не*, *ледве не*, *майже*: *Дружина мало не провалилася від сорому* (Л. Костенко); *Глядачі спершу не зрозуміли, мало не заплодували такій ефектній мізансцені* (Л. Костенко); *Її душа вже майже кричить від образи*.

Указівку на фазу дії відзначаємо в предикатах за ускладнення їх частками *ну*, *давай*, *все*, *знай*, *знай собі*. Частки *ну*, *давай*, уживані при інфінітивах, актуалізують у відповідних предикатах значення початку дії, інколи раптові, несподівані, що поєднується, як відзначав Л. А. Булаховський, з уявленням про її тривалість, велику інтенсивність і наполегливість [3, с. 36]: *А вони тим часом загарбали міські хутори, зігнали з них удів міщанських – і ну хазяйнувати* (З. Тулуб); *Я до неї, а вона давай кричати*. На незмінність дії протягом тривалого часу, її тривання всупереч очікуваному вказують предикати, співвідносні з присудками, ускладненими частками *все*, *знай*, *знай собі*: *Вже й діти школярчата, а вона все викрасовується*

перед своїм Іваном, як дівчина (О. Гончар); Машина зірвалася, помчала геть, а пес усе гарчав їй услід (Люко Дашвар); А ти, дівчатка з першого класу, знай просити учителя, щоб знову була така екскурсія (В. Сухомлинський); Музика затихла, а вона знай собі танцює.

Частка як поєднується з дієсловом у формі доконаного виду майбутнього часу. Співвідносний з таким присудком предикат позначає “несподівану дію в минулому” [2, с. 37]: *Коли як вискочить з двору дві собаки (І. Нечуй-Левицький).*

Уживання частки *аж* у препозиції до присудка ускладнює його та надає співвідносному з ним предикату семантичного відтінку нетиповості, надзвичайності дії: *Я запалу аж підскочив на траві (Л. Куліш).*

На неодноразове повторення дії, її звичність для виконавця вказують предикати, співвідносні з простими дієслівними присудками, ускладненими частками *бувало, собі*: *Іван сидить бувало під яблунею та малює собі.*

Вірогідні частки, ускладнюючи присудки, реалізують модальне значення гіпотетичності з його семантичними відтінками припущення, сумніву, можливості, ймовірності та недостатньої ймовірності дії чи ознаки: *Влада ніби натякає, що може їх стерти з лиця землі (Л. Костенко); Якийсь перебіжчик з Іраку повідомив у Штатах, що Ірак уже має дві ядерні бомби і нібито матиме ще... (Л. Костенко).*

Зафіксовано також ускладнення присудка одночасно двома частками: *Батько ніби аж поздоровшав, навіть мова повернулася (Л. Костенко).* Співвідносні з такими присудками предикати підкреслюють недостатню ймовірність нетипової дії, процесу чи стану.

Отже, частки, крім вираження двох комунікативних функцій – вирізнення теми і реми та формування комунікативних типів речення за метою висловлення, ослужуючи сферу синтаксичного слова, здатні модифікувати його значення.

Література

1. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.

2. Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. Частина II: Синтаксис. Київ: Радянська школа, 1965. 284 с.

3. Курс сучасної української літературної мови / за ред. Л. А. Булаховського. Т. II : Синтаксис. Київ : Рад. школа, 1951. 408 с.

4. Христіанінова Р. О. Типологія присудків у сучасній українській мові. *Типологія та функції мовних одиниць*. 2016. № 1 (5). С. 182–201.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-262-6-24>

В. НІКОЛАЄНКО

Запорізький національний університет

НАРАТИВНА СИСТЕМА РОМАНУ А. КОКОТЮХИ «ЧЕРВОНИЙ»: КІЛЬКА ЗАУВАГ

Роман А. Кокотюхи «Червоний» презентує авторську художню версію повоєнної історії Волині в нестандартному архітектонічному рішенні: життя Данила Червоного розкривається через спогади мільціонера Михайла Середи, кадебіста Лева Доброхотова й танкіста Віктора Гурова, занотовані Григорієм Титаренком і донесені до реципієнта Климом Рогозним. Три автономні розповіді другорядних персонажів, будучи тематично пов'язаними й стилістично суголосними, формують цілісну картину роману.

Твір починається передмовою розповідача, який проливає світло на історію Григорія Титаренка, котрий поплатився шістьма роками життя, проведеними в психіатричній лікарні, за інтерес до особи Данила Червоного, і свою роль у цій історії: завершив справу дядька, знайшовши три зошити із записами про командира летючої групи УПА «Остапа».

Назва передмови («Три зошити») проектується на основну частину тексту, розділи котрої також називаються «зошитами», кожен із яких пронумерований відповідно до логіки розвитку історії Червоного, а не послідовності спілкування Григорія Титаренка з респондентами. Там же, у передмові, Клим Рогозний коментує загальні жанрово-стильові особливості твору, наголошуючи на тому,